

NEOŠTETNA POMIRBA

BORIS B. HROVAT

Branko Lučić i D. L. Luce: KATINA GWARDIJANKA MED VRATI OD MARKATA, komedija po motivima djela Vlahe Stullija "Kate Kapuralica" INK Pula, GK "Komedija" Zagreb, AGM "Lapsus - teatar" Zagreb; premijera 24. listopada 1997. u dvorani Gradskoga kazališta "Komedija" u Zagrebu

Godine 1800., kad je Dubrovčanin Vlaho Stulli (Stulić) napisao svoju "Kate Kapuralicu" - realizma, pogotovo takva koji bi kao *personae dramatis* uveo istinske pučane, gotovo da u europskoj dramaturgiji nije ni bilo: nešto, vrlo stilizirano, u velikim i znakovitim djelima njemačkih klasika XVIII. stoljeća, više u Carla Goldonija, koji se prvi, u moderno doba, osmjelio upustiti u pothvat pisanja komedija izvan kanona. ("Ribarske svade" ili "Poljanica" možda su poslužile Stulliju i kao neizravan uzor.) Više je realizma, dakako, bilo u narativnim formama - pripovijetki i romanu, gdje je često bivao oplemenjen gorčinom društvene satire (ujedno, s druge strane, time i izobličen) - no komedija je još uvijek uglavnom plutala negdje na rubu čudnoga miješanoga područja, koje su sačinjavali (preostala) antička pravila, sasvim malo renesansne

životnosti, prilagođena karakterologija commedije dell'arte (sa svojim tipovima i funkcijama), nešto rokokò-fantastike i prilična doza trivijalnosti, repetitivnosti i shematičnosti. Mjesta za inovacije kao da nije bilo: s povijesne perspektive, tek nešto prije Balzacova "Mercadeta" trijumfirali su galantno-fantastični Marivaux (i Gozzi), briljantno frivolni Beaumarchais, dok je i sâm Goldoni dobar dio predgovora svojim djelima - potrošio na opravdanja i izlike pred žestokim kritičarima koji nikako nisu opravdavali "spuštanje na zemlju" tako starodrevna i mukom naraštajâ oplemenjena žanra kao što je komedija. Može to nama danas izgledati teško shvatljivo, ali tako je bilo - s posljedicom da se komedija, joj od vremena Renesanse, s tri do četiri časne iznimke (koje će svatko lako sâm navesti), nalazila u trajnome i postupnom procesu dekadencije i degradacije. Ono što još je nedostajalo, nakon Molierea pružio joj je tek Goldoni, a dalo bi se sažeti u samo jednu riječ: svježina, koju daje dah zbiljskoga života. No Goldoni je ostao bez pravoga nasljednika, i komedije su ponovno postale vesele bajke o ženidbenim teškoćama, o škrcima ili o razdvojenim blizancima koji se nakon dugih godina i niza smiješnih peripetija napokon prepoznaju i padaju jedan drugome u zagrljaj...

U godini koja je simbolički označila kraj posljednjega "galantnog" stoljeća, različitih europskih *ancien regimea*, i konačni slom libertinske, ohole i samodopadne aristokracije (koja će ubrzo ustuknuti najprije pred jakobinizmom, a onda pred žirondinski umjerenom plutokracijom), i Dubrovčanin je Vlaho Stulli (svjesno? nesvjesno? tko zna? ali svakako prožet duhom doba), odlučio zadati svoj *coup de grâce* obliku komedije koji je pratio (i bio njegovim autentičnim izrazom) povijesno-političko razdoblje na izmaku. Na živome dubrovačkom govoru (vernakulu, što je više od "dijalekta"), napisao je - "Kate Kapuralicu", komediju čiji su svi likovi (s izuzetkom funkcionalno-konvencionalnih) krajnji siromasi, skoro "preslikani" (koliko je to uopće moguće

i shodno) iz njemu suvremene dubrovačke realnosti. I to s namjerom koja je jednako plemenita poput one Goldonijeve u već navedenim i nekim drugim djelima: to znači da Stullijeva intencija nije bila da te neuke, bijedne i kolerične pučane, kojima je život doista sveden na dnevno preživljavanje - učini smiješnim, grotesknim, skatološkim i lascivnim kuriozumom pred očima "otmjene (aristokratke i visokograđanske) publike, već tâ da svojim djelom posvjedoči (toj istoj, "blaziranoj" publici) postojanje "paralelnog svijeta", pred kojim je ona ustrajno zatvarala oči i odvrćala pogled, prinoseći nosu čipkastu namirisanu maramicu, a koji je toliko brojan i do te mjere egzistencijalno ugrožen da u njemu sâmome već postoje i latentne prevratničke snage. Razumije se, Stulli je još dovoljno dijete svojega vremena i pripadnik svojega staleža, da u njegovu djelu eksplicitnosti te vrste nema: ali je zato svenazočan, kao motorička sila, bijes kaotičan, svih protiv svakoga, generiran zapravo tjeskobom, ružnoćom i lišavanjima siromaštva. Još je uvijek, formalno, "Kate Kapuralica" komad o ženidbi (najstariji i, možda, najbanalniji od svih malobrojnih raspoloživih komediografskih sujeta), no ponad svih internih sukoba, splekata i "kombinacijâ" lebdi (izravno neizrečeno) pitanje: tko je kviz za bijedu (i degeneraciju ljudskosti u toj bijedi) u kojoj žive Kate, njezin muž, djeca, susjedi, čitava gradska četvrt? Jesu li, možda, sâmi za to krivi - s obzirom na mane karaktera i vladanja koje pokazuju (pijanstvo, lijenost, promiskuitet), a što su sve "klasična mjesta" ekonomske teorije siromaštva, kakva je vladala u Zapadnoj Europi u XVII. i XVIII. stoljeću? S druge strane, možda je za njihovo stanje krivo - društvo, reprezentirano *par excellence* upravo onima koji čine kazališnu publiku? Suvišno je napominjati da je to "prevratnička" teza koju će zastupati skoro cijelo XIX. stoljeće. Kao u svim djelima što stoje na razmedju epohâ, i u "Kate Kapuralici" latentno je zastupljen cijeli lûk mogućih etičko-socijalnih odgovora na problem siromaštva: "siromasi su sâmi sebi krivi, i

GALLIANO PAHOR I ELIZABETA KUKIĆ
FOTOGRAFIJA: RADOMIR SARADEN

mi se možemo samo smijati njihovoj neukosti i nesposobnosti”, potom “siromasima možemo pomoći karitativnim radom”, do “siromaštvo je moguće eliminirati restrukturiranjem društva”. Bilo bi odveć od Vlahe Stullija i Dubrovnik 1800. tražiti izbor solucije (Stulli, možda, nudi sućut i solidarnost, makar razumijevanje): već sâmo postavljanje problema (s obzirom na mjesto, sredinu i vrijeme) od “Kate Kapuralice” čine djelo izuzetno u našoj književnoj baštini, dostojnim tragom i miljokazom i u europskoj summi.

Branko Lučić i D. L. Luce, braća, ponudili su pulskoj i zagrebačkoj publi-

ci svoju verziju Stullijeve “Kate Kapuralice” koja je postala, prikladno, “Katina Gvardijanka” (u skladu s time, i “Vrata od peskarije”, što je poznati dubrovački lokalitet, “Vrata od markata”), dok je živi dubrovački idiom s kraja XVIII. stoljeća pretočen u arhaični hrvatski istarski idiom gradića Lindara iznad Pazina. Bez namjere upuštanja u opsežnije lingvostilističke analize, dovoljno je konstatirati zvučnost, ljepotu i mekoću lindarskoga govora, koji je u svome hrvatstvu blago prožet romanskim (i rijetkim germanskim) izričajima i konstrukcijama. U svakom slučaju, ta je transformacija braći Lučić uspjela u

potpunosti, te je njihova preradba, uz pomoć jedinstvenosti mediteranskoga mentaliteta, sasvim rekonstituirala Stullijevu komediju unutar drukčijih zemljopisnih i razmjerno drukčijih kulturoloških parametara. Redatelj Marin Carić, uz dostojnu pomoć scenografa Darka Petrovića i kostimografa Marine Štembergar, realizirao je jednu od svojih najboljih predstava u posljednje vrijeme: premda je Carićev završetak “dubiozni happy-end” (koji se donekle razlikuje od onoga poznatoga), skoro u svemu redatelj je uspio pomiriti različite tendencije, a ne oštetiti nijednu. Tako je “Katina Gvardijanka” *prava* komedija,

MARINA POKLEPOVIĆ I HRVOJE ZALAR
FOTOGRAFIJA: RADOMIR SARADEN

koja može sâmim tim privući manje zahtjevne gledatelje, ali nije zbog toga ispuštena iz vida njezina inherentna socijalno-kritička komponenta - što je pak ukorijenjena u prošlosti, ali s jasnim aluzijama na neke "anomalije" u sadašnjosti. Likovi su komični tipovi, ali nisu zbog toga postali mehaničke lutke ili robovi karakterološke tipologije - već svi posjeduju razradjene karaktere i ne pretjerano upadljive "izvanjske oznake", i sve ih možemo percipirati unutar

širokoga raspona između tragičnoga i komičnoga, sentimentalnoga i grotesknoga. Suptilnom "mikrorežijom" jednostavna i statička scenska radnja, postala je dinamičnom, pa čak i u pojedinostima toliko "atraktivnom" da je to prijetilo odvratanjem pažnje od njezinoga prirodnog središta. Ukratko, kazališna suvremenost, vodjena rukom iskusna i ovoga puta svakako nadahnutu redatelja, kakav je g. Carić, preuzela je i

vodila, uvjetno rečeno, "teatarsku prošlost" - na takav način da nam se ova učinila iznimno svježom, duhovitom bez danas nažalost uobičajenih pretjeranosti (a za što je "Katina Gvardijanka" nudila povoda), modernom i relevantnom u svakom smislu te riječi: dakle, i kao (prvenstveno) kazališno djelo, i kao kulturološki važno događanje.

Čitav je glumački ansambl (rijetko nam je zadovoljstvo kad to možemo izreći) funkcionirao - besprijekorno. Junakinja je večeri (predstave) nedvojbeno Elizabeta Kukić, koja je kao Kate Gvardijanka - ostvarila ulogu koju bismo se usudili nazvati čak i antologijskom. Tako širok raspon glumačke osjećajnosti, vladanja različitim tehnikama, ali i inspirirane dovitljivosti - doista već neko vrijeme nije vidjen na našim pozornicama. Možda je takvu kreaciju bilo moguće ostvariti samo uz partnera kakav je Galliano Pahor, glumac "od formata", koji je vrlo uspješno svoju karakterističnu "urbanu intelektualnost" zamijenio profilom čovjeka degradirana bijedom i porocima, ali s još uvijek u sebi skrivenom ljudskošću, pa i elementarnom dobrotom (lik Polde, u originalu Luke, Katina muža). Među tumačima ostalih uloga, svakako valja istaknuti darovitu mladu glumicu Marinu Poklepović, koja je sa svojim scenskim "roditeljima", a kao Marija, najstarija kći, udavača, činila doista nezaboravan trio. Blaga se disonancija mogla promijeniti jedino u mladoga glumca Saše Bunete, koji je Poldina - sina predočio s ponešto pretjerane komike i mehaničke karikaturalnosti, ali još uvijek unutar konceptijskoga obzora predstave. Helena Minić, Dražen Bratulić, Hrvoje Zalar, Robert Ferlin, Mario Lipovšek, Berislav Mudrovčić (odnosno, u alternaciji Eugen Franjković) - također su od svojih uloga mahom načinili minijature koje ostaju u sjećanju, a uklapaju se i u konceptijsku cjelinu predstave.

Na kraju, potrebno je reći da su ovim neočekivanim, a tako zapravo logičnim (kad bi postojalo dublje promišljanje teatra i repertoara) pothvatom, pulsko Istarsko narodno kazalište i zagrebačko Gradsko kazalište "Komedija" - na

najbolji mogući način započeli svoje kazališne sezone - a možda i međusobnu suradnju od koje valja očekivati daljnje-ga ploda.

KATINA GWARDIJANKA MED VRATI OD MARKATA

TKO SMO? ŠTO SMO?

Rođen sam 9. studenog 1948. godine kao prvo dijete u familiji Antuna Lučića, iz Orašca kod Dubrovnika i Nade Lučić rod. Klenovar Bartonove iz Lindara iznad Pazina.

U Puli sam pohađao osmoljetku. Odlazio sam na probe, generalke, premijere, predstave - moj je otac u orkestru pulske operete svirao pozaonu. U Parku gledao sam najljepšu predstavu u svom životu - "San ivanjske noći". U Puli pohađao sam gimnaziju. Taj sjetni, pomalo degenerescentni grad, koji sam toliko žudio napustiti, priznajem danas mjestom svoga zbiljskog rođenja.

Studirao sam političke znanosti, imao sam sreću da me mišljenju uči Vanja Sutlić, u čijoj sam klasi magistrirao 1980. Njega proglašavam svojim duhovnim ocem.

"Najteže na svijetu je htjeti, a ne moći", rekao mi je u gostionici u Martičevoj ulici nakon posljednjeg ispraćaja jedne nesretne dame na Mirogoju. Takve rečenice uče stidu, cjepivo su protiv jeftinih pobjeda, nagovaraju na ustrajnost i strpljenje. I objelodanjuju koliko je stavljeno na kocku. Da parafraziram Musila koji parafrazira Nietzschea, ne podnosim one što ma koliko gladni ili halapljivi bili ne mogu izdržati duhovni post. Moja žena Antonija Eta Ivičević, koju sam susreo 1970. godine, razumjela je to i bez riječi - i to je sreća; usput, uvjerio sam samoga sebe da "imam više sreće nego pameti". Je li to pametno?

Na jedan osobit način vjerujem u "prisjećanje" (Platon) i "ponavljanje" Kate Kapuralice Vlahe Stullia, odnosno kao "ponavljanje" predstavlja prisjećanje. Ima u tomu elementarnog grštva i kršćanskosti...

S. Kierkegaard, raspravljajući o ovim koliko upitnim, toliko teškim stvarima,

kaže da se u "prisjećanju" ono novo pokazuje kao staro, dok se u "ponavljanju" ono staro pokazuje kao novo. Bi ga vrah..?

D. L. Luce

KAMO SMO?

Rođen sam 6. srpnja 1954. u Puli, gdje sam završio osmoljetku i gimnaziju. Divne sam četiri godine proveo u Zagrebu, te 1979. godine diplomirao na učevnoj stolici za filozofiju i komparativnu književnost. Od 1980. živim i radim u Ljubljani. Godine 1990. sam magistrirao na Fakultetu političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu u klasi profesora Vanje Sutlića. S vremena na vrijeme prevodim.

Lindar sam uvijek doživljavao kao mjesto bezbrižnosti, slobode i bezgraničnog spokojstva. "Žgode" nuoneta Klenovara Ivana-Cirila, "Štuorie" i "kronike" nuone Franice-Lanke, odškrinule su mi vrata u jedan prihvatljivi svijet. Ne blijeđe. U Lindar sam bježao od školske i roditeljske stege - i skrbi. Povratak je uvijek bio bolan, ali vraćati sam se morao. Kronike nuone Lanke su me naučile da u životu sva protuslovlja zajedno žive. To sam shvatio kasnije. U Lindaru sam naučio riječi, besede, koje su svoje mjesto našle u "Katini Gvardijanki med vrati od Markata". Sustegnute zaboravu? Možda...

Zahvaljujem se bratu D. L. Lucetu, koji me je "natjerao" da zajedno prepričamo "Katu-Katinu". To su možda još jedna odškrinuta vrata. To je sve.

Branko Lučić

KAZALIŠNI PROJEKT "KATINA"

Pojava suvremenog prijevoda jednoga dramskog djela stare hrvatske književnosti na jedan izumirući istarski dijalekt potiče i postavlja pitanja na koja je kazalište dužno tražiti odgovore.

Mi smo se i prije susretali s prijevodima "stare hrvatske", (poglavito s Grčićevim prijevodima Marulića, Hektorovića, Zoranića) i služili se tim dvojezičnim izdanjima kao informacijom, ali nikada nismo odigrali prijevod već izvornik. Prijevod nam, naime, ponekad pomaže u

ELIZABETA KUKIĆ, MARINA POKLEPOVIĆ, GALLIANO PAHOR I HELENA MINIĆ
FOTOGRAFIJA: RADOMIR SARADEN

bržem čitanju izvornog teksta na starom čakavskom, ali nam nikada ne pruža *užitak* izvornika.

Prijevod "Kate Kapuralice" braće Lučić na lindarski preokreće dosadašnji red stvari: upravo nam sam prijevod donosi nemjerljiv *užitak*.

Ljepota i ostrašćenost lindarskog otkriva nam ponovno našu najmračniju "staru" komediju iz dubrovačkog života kao priču za sva vremena i za sve prostore. I za sve jezike?

Dakako da ljubitelj stare naše dopro-porodne - dalmatinske, slavonske, dubrovačke i kajkavske književnosti, koji se cijelog života trudi na pozornici dokazati da je taj književno kazališni korpus naša KLASIKA, postavlja sebi pitanje: koji je smisao prevođenja s hrvatskog na hrvatski i dokle ćemo doći ako nastavimo tim putem?

Lako je zaključiti kako ne valja dirati jezik naših starih pisaca jer je upravo u njemu, u tom jeziku, najveća snaga i ljepota djela.

A onda nam opet "Katina Gvardijanka" ruši dosadašnji red stvari: jer je, naime, i ovdje u jeziku sva snaga i ljepota, u jeziku koji je memorija jedne kulture i jednog iskustva koje, na žalost, nestaje i kojemu samo scena može makar i za jednu kratku večer vratiti život.

Tako se slažu isti razlozi za dubrovačku i lindarsku verziju Stullijeve drame: iz istih razloga moramo igrati i "Katu" i "Katinu".

Marin Carić

ELIZABETA KUKIĆ
FOTOGRAFIJA: RADOMIR SARADEN

INSTRUMENTALIZACIJA SMIJEHA

U ovoj komediji što obuhvaća dva dana krajnjom bijedom prožeta života obitelji kapurala Luke i njegove žene Kate u *Stražarnici među Vratima od Grada*, Vlaho Stulli predstavlja se kao autor koji iznenađuje i šokira svojom zbiljskom tematikom i realizmom što mjestimice prelazi u naturalizam, te kao autor mijenja ustaljena sredstva za ostvarivanje komike, kao i njen smisao. Svojom komedijom, kojom upravo dokumen-

tarno ovjekovječuje postojanje stvarnoga, iako od književnog zanimanja odjelitog svijeta, Stulli zapravo dokida granice između smiješnog i potresnog, te ostvaruje njihovo ravnovjesje, uzajamno prelijevanje i međusobno isticanje. Njegov cilj nije samo zabaviti i razgaliti, pobuditi smijeh radi smijeha, već se pokušava smijehom približiti čovjeku i smijehom ga, zatečenog u svakodnevnicima vlastite egzistencijalne ugroženosti

približiti nama. Po svom shvaćanju komičnog, po njegovu uspostavljanju oslobađajućim ali i razobličavajućim poniranjem u bazizlazni i sumorni položaj zapostavljenih i bijednih, Stuli u stvari na svojevrsan, osebujan i neponovljiv način prethodi ovovjekovnim piscima, sljedbenicima Jarryja, posebice Ionescu, jer poput njih izaziva smijeh u suočenju sa situacijama što nagonski navode na plač.

Branko Hećimović,
Dramaturški triptihon (ulomak)

KUĆANSTVO BITKA

Kažu da je jezik samo biće čovjekovo. Njime on izražava svoju narav. Čak štoviše, čovjek je u onoj mjeri i na onaj način čovjekom koliko i kako to može sam o sebi izreći. Tako je jezik *condicio sine qua non* opstanka jedinke, ali i naroda. On je, dakle, održao hrvatstvo teških 1300 godina. Održao je i istarskoga čovjeka pred mnogim nasrtajima, pa i onima grube talijanizacije. Nastraji i nasrtljivci su prolazili i prošli, a on je opstao. Opstao je jer je imao svoju hižu, svoju kampanju, svoju kozu. Ali opstao je, prije svega, jer je imao svoj jezik. Nije li veliki Martin Heidegger rekao da je jezik kućanstvo bitka. Tim spoznajama zrcale motivi objavljivanja i uprizorenja Katine Gvardijanke.

Bože Čović

IZAZOV GLUMCU

Radi se o neobičnoj predstavi "KATINA GWARDIJANKA", odnosno "KATE KAPURALICA", ovaj puta na - linderskom jeziku.

Moj partner na sceni, Galliano Pahor je svjedok naših strepnji na prvim probama: "samo da ovo naučimo napamet". Našli smo se pred dobro poznatim tekstom koji za glumca predstavlja izazov obzirom na ranije velike glumce koji su se u njemu ogledali. Zbog toga i svijesti kako nas čeka težak posao (jezik kojim se govori u ovom djelu nismo nikad ni čuli da neko govori) ali iznenađujuće brzo smo ga ipak svladavali, vjerojatno i zato jer smo bili posebno koncentrirani.

HELENA MINIĆ, MARINA POKLEPOVIĆ, ELIZABETA KUKIĆ I SAŠA BUNETA
FOTOGRAFIJA: RADOMIR SARADEN

Taj teški, ali izuzetno bogat i lijep jezik počeo nam je otvarati poznat, a opet potpuno nov zanimljiv i nježan svijet, bez obzira na prividnu grubost riječi. Moram, naravno, naglasiti vrijednost istarske preradbe Stullijevega teksta, autoritativno i maštovito vođenje redatelja Marina Carića, zatim udio ostalih, zaljubljenički predanih kolega, napose Pahora, ali osnovica ove publici i kritici drage predstave je ipak jezik - lindarski. Zanimljivo je kako isti karakteri, u istim situacijama, koji izgovaraju jednake rečenice, ali drugim jezikom postaju drugi ljudi. Teški vokali lindarskog i

lepršava talijanština (jedan bogato razveden, u isto vrijeme spor i težak, a opet nijansiran, lepršav govor koji licu ne dopušta da se dugo zadrži u jednom stanju). Uz postupno usvajanje izgovora (što nam je pomogao autor teksta Dragutin Lucić) otkrivala su se sama od sebe lica, u stvari ona su već bila određena jezikom. Upravo zbog tog čudesnog jezika Katina je nježnija i mekša od Stullijeve Kate.

Volim igrati Katinu jer je u njoj sadržano ono što me u kazalištu i kao glumicu i kao gledatelja najviše intrigira, a to je tanki brid koji dijeli tragično od

smiješnog. Taj tanki brid je upravo ono što se uvijek nalazi između suza i smijeha, a tjera nas na ono što je najteže postići - da gledatelj razmišlja o predstavi i nakon što se zastor spusti.

Imala sam više složenih uloga, od Agatine u Gogoljevoj "Ženidbi", Laure u Dundu i naslovne uloge u Aristofanovoj "Lisistrati", da nabrojim samo neke, ali ova u "Katini Gvardijanki" najviše mi je "dala razmišljati" zbog svog jezika. Konačno, zar nije jezik upravo ono najvažnije čime glumac osvaja pozornicu?

Elizabeta Kukić